

Самойлюкевич І.В.,
докторант кафедри педагогіки
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

**Підготовка вчителів іноземних мов в інформаційному
суспільстві США: навчання впродовж життя**

У статті розглядаються особливості впровадження у США програми навчання впродовж життя в теорію і практику професійної підготовки вчителів іноземних мов до діяльності в умовах інформаційного суспільства. Автор аналізує вимоги до сучасного вчителя і деякі шляхи використання ІКТ у процесі неперервного професійного розвитку в американському освітньому просторі.

Ключові слова: інформаційне суспільство, навчання впродовж життя, діяльність, ІКТ, професійний розвиток.

Метою статті є вивчення американського досвіду професійної підготовки вчителів іноземних мов до діяльності в інформаційному суспільстві та обґрунтування деяких шляхів упровадження ІКТ в процес неперервної педагогічної освіти.

На зламі століть світова спільнота вступила у новий період розвитку суспільства, пов'язаний з появою і поширенням інформаційної техніки і сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які сприяють зростанню кількості й якості інформації. Сучасний етап суспільного розвитку визначається як процес творення, накопичення, передачі, обробки і використання інформації в усіх її проявах, процес перетворення інформації та знання у продуктивні сили й формування на цій основі інформаційного суспільства [3: 13].

Науковці з різних країн намагаються вибрати з розмаїття рис сучасності й окреслити провідні ознаки інформаційного суспільства. У цьому напрямі заслуговує на увагу остання робота російських філософів А.Н. Авдулова і А.М. Кулькіна „Контури інформаційного суспільства”, в якій автори виділяють головні

характеристики сучасного інформаційного суспільства (ІС), а саме:

1. У сучасному світі країні, які досягли стадії ІС, є лідерами за всіма показниками добробуту громадян, побудови громадянського суспільства, забезпечення прав людини і основ демократії.

2. У структурі продуктивних сил ІС провідну роль відіграє науково-технічний потенціал. Нова роль науки як основи добробуту суспільства є найвагомішою і перспективною зміною, що відбулася у житті людства за останнє століття.

3. У промисловості та сфері послуг інтенсивний характер економічного зростання забезпечують інформаційні технології. Економіка ІС має інноваційний характер, відбувається „революція менеджменту”, сутність якої полягає в тому, що на зміну жорстких ієрархічних структур минулого приходять гнучкі горизонтальні структури, добре пристосовані до реагування на зміни зовнішніх умов.

4. ІС має насичену інформаційну інфраструктуру. У США 51% сімей мають персональні комп'ютери і 41% - вихід в Інтернет. Комунікаційні мережі (внутрішньо фірмові, регіональні, національні, всесвітня мережа) генерують якісно нові зв'язки в бізнесі, новий культурний світ, нові засоби спілкування, відбувається всебічна інформатизація суспільства в національному і міжнародному масштабах.

5. В ІС особливе значення набуває якість праці, її кваліфікація. У зв'язку з цим зростає роль і відповідальність системи освіти у всіх її ланках, які повинні забезпечити і підготовку необхідної кількості фахівців, і загальний достатньо високий рівень грамотності населення, необхідний громадянському суспільству. Отримують поштовх до широкого розвитку такі форми вищої освіти, як дистанційна, подвійна вища, формується потреба в освіті впродовж життя [1: 5-8].

Перетворення освіти в умовах розвитку ІС на продуктивну силу призвело до зростання рівня суспільних очікувань щодо результатів роботи вчителя. Про розширення функцій та зміну ролей учителя у XXI ст. йдеться й у спільному документі Міжнародної організації праці та ЮНЕСКО „Навчання упродовж життя в XXI столітті: зміна ролей педагогічного персоналу”, де наголошується на здатності вчителів позитивно впливати на

досягнення кожною дитиною високого рівня навчальних результатів, розширенні лідерських і керівних функцій педагогів; впровадженні інновацій і збільшенні можливостей учителів для оволодіння сучасними інформаційними технологіями [11: 39].

Нові завдання професійної діяльності вчителя в умовах інформаційного суспільства виступають предметом науково-практичних досліджень і обговорень у професійних організаціях освітан. Члени Міжнародної Асоціації на підтримку професійної діяльності і культури навчання (Professional Actions and Cultures of Teaching – РАСТ) вважають: оскільки вчителі виступають в якості каталізаторів успішного розвитку інформаційного суспільства, то від них вимагається новий професійний рівень, що дасть змогу навчитися викладати по новому; зробить їх здатними до опанування професії в ході неперервного підвищення власного рівня знань і ефективної роботи з іншими педагогами як у школі, так і за її межами, забезпечить готовність до самостійних змін, швидких і ефективних реакцій на соціальні зміни, а також реформ у галузі освіти [4: 53-54].

Зміна умов та вимог до діяльності вчителя в контексті трансформації економічних, демографічних, соціальних та культурно-освітніх її детермінант є, безумовно, важливою причиною реформування професійно-педагогічної підготовки вчителя іноземних мов, адже на цьому фоні стає очевидним, що для успішного подальшого застосування інформаційно-комунікаційних технологій на користь суспільства і особистості необхідним чинником розвитку стає оновлена іншомовна освіта, яка охоплює дві сторони – тих, хто навчає, і тих, хто навчається. Саме вивчення і викладання іноземних мов дає можливість людям різних країн та національностей приєднатися до світових культурних цінностей, спричиняє зміну культурних стереотипів та зміщення наголосу в культурній ідентифікації особистості, забезпечує доступ до іншомовної інформації та, як наслідок, стрімке зростання комунікації.

Доступ учнів і вчителів до знання й інформації мовами світу зумовлює той факт, що нові технології кидають виклик традиційним процесам, методам і підходам до навчання і викладання мов, тому сучасні та майбутні вчителі іноземних мов мають бути підготовлені до використання нових ІКТ у процесі навчання. Для визначення перспектив розвитку іншомовної

педагогічної освіти в ІС Україні має сенс звернутися до освітнього досвіду розвинутих західних країн-лідерів інформаційного суспільства, зокрема США. На думку Кшиштофа Павловського, американське суспільство розробило довготривалі механізми відкриття, просування та використання інновацій, пов'язаних з інформатизацією людської діяльності [6: 76].

Як зазначає І.В. Гушлевська у своєму дослідженні трансформації професійних функцій вчителя в умовах інформаційного суспільства, у науковому просторі США напрацьовано широке коло ідей і положень щодо професіоналізму сучасного вчителя, які справляють значний вплив на теоретичне забезпечення педагогічної освіти в умовах інформаційного суспільства. Новим вимогам до вчителів, їх підготовки і діяльності якнайкраще відповідає нова парадигма педагогічної освіти, центрована на професіоналізмі вчителя. На думку дослідниці, науковий супровід стратегій її утвердження передбачає:

- аналіз професійних ролей, які повинні виконувати вчителі в нових соціокультурних умовах інформаційного суспільства і конкретного національного контексту;
- аналіз професійних функцій і завдань учителів, включаючи передачу знань і досвіду, а також підготовку учнів до навчання впродовж життя, ціннісне становлення і формування ставлень і характерів учнів, оцінювання навчальних досягнень, педагогічний менеджмент, наукове дослідження, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій тощо;
- аналіз компетентностей, необхідних для виконання нових професійних ролей, функцій і завдань учителів;
- розробка моделей педагогічної освіти і підготовки вчителів, які адаптовані до нових соціокультурних умов і забезпечують [4: 47-48];
- орієнтація програм педагогічної освіти на нові завдання педагогічної діяльності в умовах інформаційного суспільства [4: 47-48].

Перетворення ІКТ на важливий чинник розвитку провідних аспектів життя людства вимагає від вчителя іноземних мов постійної роботи над своїми компетенціями у цій сфері. ІКТ стають складовою неперервного професійного розвитку вчителя і

як предмет вивчення, і як засіб отримання нових знань та щоденного спілкування з учнями і колегами [10].

Названі вище та деякі інші виклики сучасному вчителю іноземних мов зумовлюють необхідність суттєвих змін всіх головних аспектів професійно-педагогічної діяльності. До таких змін, за визначенням М. Фуллана, належать реформи „порядку відбору студентів до педагогічних навчальних закладів, перебудова програми педагогічної освіти та підтримка молодих учителів, програм неперервного професійного розвитку вчителів, стандартів та мотивів професійної діяльності і, що найбільш важливо, умов щоденної професійної діяльності вчителів” [7: 250].

Американські науковці (Ненсі Аллен, Паул Реста, Лайен Томас) виділяють основні принципи розвитку й ефективного впровадження ІКТ у практику педагогічної освіти:

1) Введення ІКТ до всіх програм педагогічної освіти з тією метою, щоб студенти навчилися використовувати ІКТ у всіх сферах діяльності. Студенти педагогічних закладів мають ознайомитися із широким колом освітніх технологій у процесі власної професійної підготовки.

2) Контекстне впровадження ІКТ, тобто у педагогічній професії недостатньо опанувати лише базові вміння використання ІКТ, слід також навчитися застосовувати технології для того, щоб підтримувати зростання і розвиток студентів. Опанувати професійну грамотність, як відомо, можна лише у контексті. Саме вчителі та викладачі стають моделями інноваційного використання технологій.

3) Ознайомлення з інноваційним технологічним навчальним середовищем при проходженні програм педагогічної освіти. ІКТ можна використовувати для підтримки традиційних форм навчання, а також для трансформації процесу навчання [9: 33].

Вимоги до сучасного вчителя іноземних мов і його професійної діяльності зафіксовані також у стандартах. Розглянемо ці вимоги на прикладі американської моделі.

Американські стандарти якості підготовки майбутніх учителів іноземних мов були підготовлені у 2002 році Американською Радою в галузі викладання іноземних мов (American Council on the Teaching of Foreign Languages – ACTFL) і включають такі складові:

- постійний розвиток комунікативної компетенції у різних сферах спілкування (в тому числі й електронними засобами на високому рівні);
- постійне оцінювання рівня володіння майбутніми вчителями усним мовленням;
- забезпечення викладання лінгвістичного, культурологічного, літературного і технологічного компонентів програми;
- викладання курсу методики висококваліфікованими фахівцями в галузі іншомовної освіти, які володіють сучасними підходами і методами навчання іноземних мов та інформаційно-комунікаційними технологіями;
- створення умов для навчання майбутніх учителів іноземних мов з використанням сучасних інформаційних технологій і застосування ними технічних засобів у власній викладацькій практиці;
- забезпечення майбутніх учителів можливістю навчання за кордоном за програмою освітніх обмінів і/або інтенсивного „занурення” у природне мовне середовище, включаючи мережу Інтернет [13].

За допомогою опитування 23 американських вчителів і викладачів іноземних мов, проведеного нами у формі електронного інтерв'ю, було виявлено, що суттєвим компонентом опрацювання ІКТ у навчанні іноземних мов є інтеграція Інтернет-технологій у процес підготовки вчителів іноземних мов через:

- 1) створення власних веб-сторінок і сайтів, що є інформаційним, навчальним, організуючим і контролюючим моментом у викладанні мов;
- 2) застосування веб-ресурсів у процесі навчання всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності, для наукової та навчальної роботи студентів, в якості допоміжного ресурсу для створення навчального матеріалу;
- 3) використання електронних комунікативних „служб” у викладанні: електронної пошти як організаційного моменту у навчанні; телекомунікаційних проектів як нового виду навчальних завдань; телеконференцій, веб-форумів, чатів, відео конференцій;

4) використання новітніх технологій трьохвимірного простору у викладанні іноземних мов (так званих мультимедійних курсів);

5) застосування презентаційних властивостей інформаційних технологій у лекційних курсах, створення інформаційних слайд-шоу, ілюстрацій до доповідей і повідомлень, проведення телекомунікаційних семінарів.

Більшість респондентів (68%) виокремили телекомунікаційний семінар як найцікавішу форму активізації професійних знань і умінь студентів. Телекомунікаційний семінар – це сумісна комунікативно-пізнавальна творча діяльність студентів, організована на основі комп'ютерних телекомунікацій. Метою телекомунікаційного семінару є активізація творчого потенціалу студентів, розвиток комунікативно-прагматичних умінь міжособистісного спілкування, розширення лінгвокраїнознавчих знань і вмінь, виховання культури спілкування через електронну пошту, культури оформлення електронних формулярів, листів, оголошень і повідомлень. Передбачається організувати роботу у три етапи. На першому етапі відбувається самостійний пошук необхідної інформації, творче переосмислення і використання інформації при виконанні запропонованих професійно орієнтованих завдань. Задача другого етапу – розвиток загальнонавчальних умінь роботи з отриманою інформацією, пошук відповідей на поставлені запитання. Третій етап має за мету розвиток продуктивних умінь, спрямованих на використання професійних знань і умінь у практиці професійно-орієнтованої комунікації у письмовій та усній формах.

Під час підготовки і проведення телекомунікаційного студентського семінару формуються вміння самозбагачення професійно-комунікативної практики, розвиваються критичне і творче мислення, вміння корпоративної співтворчості, зростає рівень комунікаційної та організаційної культури [8: 357].

У стандартах для ліцензування вчителів іноземних мов-початківців, розроблених комісією із стандартів у галузі іноземних мов INTASC (Interstate New Teacher Assessment and Support Consortium), зазначені принципи, які окреслюють коло діяльності і компетентності вчителів іноземних мов. Серед них є вимоги до:

- 1) рівня знань і умінь з предмета (розуміння мови як системи, взаємозв'язку між мовою і культурою, стратегій вивчення мови, нових електронних форм спілкування);
- 2) володіння пізнавальними стратегіями, розуміння когнітивних стилів учнів;
- 3) застосування індивідуального підходу до навчання іноземної мови засобами ІКТ;
- 4) опанування навчальними стратегіями та їх використання з метою формування лінгвістичної компетенції, розбудови взаєморозуміння між культурами, розвитку вмінь критичного мислення;
- 5) створення інтерактивного мотивуючого навчального середовища;
- 6) використання ефективних засобів вербального і невербального спілкування, мультимедійних ресурсів для сприяння мовному розвитку і формуванню соціокультурної компетенції;
- 7) розвитку вмінь планування навчального процесу на основі власних знань, мови і культури, особливостей учнів, програми і навчального середовища;
- 8) організації оцінювання з використанням різноманітних оцінювальних стратегій та інформаційних технологій;
- 9) здійснення рефлексивної практики і професійного розвитку;
- 10) встановлення професійних взаємовідносин з шкільною і позашкільною спільнотою, родинами учнів засобами безпосереднього і опосередкованого комп'ютером спілкування з метою сприяння навчальним досягненням учнів [12].

Вивчення американського освітнього досвіду здає підстави погодитися з думкою дослідниці Н.П. Волкової про те, що для повноцінної професійно-педагогічної комунікації вчитель іноземних мов повинен уміти використовувати інформаційні ресурси комп'ютерних технологій; працювати з різними видами інформації, електронними банками інформації; здійснювати швидко і кваліфіковано пошук, відбір необхідних даних із різних джерел інформації; працювати з текстовими файлами; використовувати інформаційні ресурси мережі Інтернет і локальної мережі для організації навчального процесу; управляти навчально-виховним процесом за допомогою комп'ютерних

технологій; приймати і надсилати повідомлення електронною поштою; встановлювати комунікативні зв'язки в різних режимах (“on-line”, “off-line”), володіти культурою діалогу (сетікетом) із всесвітньою мережею [2: 178].

Діяльність сучасного американського педагога пов'язана з необхідністю застосовувати візуальні засоби представлення інформації в електронній формі, зокрема, під час проведення мультимедійних уроків з метою створити якомога яскравіше і якомога більше можливостей для роботи учнів. Як доводять результати опитування, мультимедійний урок значно збільшує можливості викладання іноземної мови, робить індивідуалізованішими як саме викладання, так і сприйняття предмету взагалі. Він дає блискучу можливість відчутти „смак епохи” [5: 7]. Це досягається широким використанням автентичних матеріалів, як візуальних (фото, плакати, карикатури тощо), так й аудитивних (зразки діалогічного і монологічного мовлення, пісні, вірші, оповідання, фрагменти кіно і мультиплікація). Найбільш ефективним є мультимедійний урок з використанням інтерактивних технологій, здатних пробудити активність учнів, спровокувати їх на зіставлення, роздуми, дискусію.

Отже, вивчення американського досвіду підготовки вчителів іноземних мов свідчить про те, що педагогічна освіта націлена на неперервний професійний розвиток, має акцент на самостійній роботі, використанні нових інформаційних технологій та консультативній функції викладача з відповідним зменшенням долі ретрансляції знань. Нова орієнтація передбачає створення умов для навчання впродовж життя як для вчителя, так і для учня.

Список використаної літератури

1. Авдулов А.Н., Кулькин А.М. Контуры информационного общества / РАН. ИНИОН. Центр науч.-информ. исслед. по науке, образованию и технологиям. – М., 2005. – 162 с.
2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. – К.: ВЦ „Академія”, 2006. – 256 с.
3. Григор О.О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в

- Європейський Союз (державно-управлінський аспект): Автореф. дис. ...канд. пед. наук з держ. управління: 25.00.01 / Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при президентіві України. – Львів, 2003. 19 с.
4. Гушлевська І.В. Трансформація професійних функцій вчителя в умовах інформаційного суспільства (на матеріалі США і Канади): Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2006. – 245 с.
5. Комаров Ю. Мультимедійний урок: проблема ефективності // Вісник програм шкільних обмінів, 2006. – Випуск 28. – С. 5-7.
6. Павловський Кшиштоф. Трансформації вищої освіти в ХХІ столітті: польський погляд. – К.: Навчально-методичний центр „Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2005. – 230 с.
7. Сбруєва А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англосовних країн в контексті глобалізації (90-ті р.р. ХХ – початок ХХІ ст.): Монографія. – Суми: ВАТ „Сумська обласна друкарня”. Видавництво „Козацький вал”, 2004. – 500 с.
8. Щербакова Е.Е. Использование информационных технологий в обучении иностранному языку в неязыковом вузе // Современные теории и методы обучения иностранным языкам. – М.: Издательство «Экзамен», 2006. – 381 с.
9. Information and Communication Technologies in Teacher Education: a Planning Guide. – Division of Higher Education, UNESCO, 2002. – 235 p.
10. Istance D. Teachers, quality and the schools in the future: an international perspective // Papers of the National Conference on Quality Teaching: Improvement or Transformation. – Melbourne (Australia): DETYA, 11-12 July 2001. – P 63-69.
11. Lifelong Learning in the 21st century: the changing roles of educational personnel. Report for discussion at Joint Meeting. – Geneva: International Labour Organization, 200. – 88 p.

12. Model Standards for Licensing Beginning Foreign Language Teachers: INTASC Foreign Language Standards Committee.

13. Program Standards for the Preparation of Foreign Language Teachers (Initial Level – Undergraduate and Graduate) // www.actfl.org.

I.V. Samoylyukevych Foreign Language Teacher Preparation in the USA Information Society: Life-Long Learning.

The article deals with the peculiarities of incorporating the program of life-long learning into the theory and practice of foreign language teacher preparation and development in the US information society. The author analyses the requirements for the modern teacher and some ways of using ICTs in the American educational context.